

Következtetések

A könyvtárközi kölcsönzés térítési díja sok vitát vált ki az Egyesült Királyságban. Meglepően nagy azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyek élnek ezzel a lehetőséggel, a felhasználóra vagy a tanácsokra hárítva a költségeket. Ahol nem térítési rendszer működik, ott egyéb módszereket alkalmaznak az igények növekvő számának kezelésére. Azok a könyvtárak is, ahol a szolgáltatás egyelőre ingyenes, felülvizsgálják a helyzetet, így a felmérés óta eltelt idő alatt 15 könyvtár jelezte, hogy tervbe vette a térítési díj bevezetését. Megfigyelhető tendencia, hogy a különböző szolgáltatásokért fizetni kell, beleértve a könyvtárközi kölcsönzést is. Az elektronikus dokumentumellátás mindennaposává válásával ez elkerülhetetlen lesz.

A felmérés eredményei alapján a South Bank Egyetem vezetősége 1994 májusában elhatározta, hogy egységes díjat vezet be a hallgatók számára, teljesített kérésenként 1 font értékben. Az eltelt évben a döntés helyessége beigazolódt: egyrészt csökkent a hallgatói kérések száma (a díj rákényszerítette őket, hogy gondolják meg, valóban szükség van-e a kért dokumentumra), másrészt mivel megszűnt a korábban a tanszékekről való visszatérítés adminisztratív módszere, a munkatársak több kérést tudnak teljesíteni.

/CLINTON, P.: Charging users for remote document supply in UK university libraries. = *Interlending and Document Supply*, 23. köt. 4. sz. 1995. p. 14–19./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Az Interneten hozzáférhető információforrások katalógizálása: könyvtárosi megközelítés

Közismert probléma, hogy a különféle szakemberek számára nehézséget jelent az Interneten megjelenő információk azonosítása és pontos lelőhelyének felderítése. Az egyes rendszerekben (WWW, Gopher, WAIS stb.) léteznek különféle azonosítási-keresési módszerek.

A probléma megoldására született megoldások egyik csoportja jól illusztrálható a *WebCrawler* és a *Lycos* példájával. A WWW-oldalak automatikus indexelését megoldó *WebCrawler*, bár lehetővé teszi a találatok rangsorolását, keresési képessége és az azonosításhoz használt adatok mennyisége korlátozott.

Az együttműködésre épülő *Lycos* több leíró információt használ, viszont nem automatikus az indexelés (az internetes források szerzői és kiadói viszik be a címet, tárgyszavakat és kivonatokat), és alapvetően csak a World Wide Webre korlátozódik.

A másik lehetséges megoldás a kézzel összeállított olyan tematikus kalauzok készítése, mint amilyenek a Michigani Egyetem vezetésével, a *Clearinghouse for Subject-Oriented Internet Resource Guides* projekt keretében készülnek. Ezek a kalauzok igen értékesek, mivel szellemi munka (válogatás és feldolgozás) eredményeként jönnek létre, és távadatviteli módszerekkel mozgathatók az egyes rendszerek között, mert ASCII vagy HTML formátumban készülnek. Arra azonban nincs mód, hogy ezekben globális keresést végezzenek a felhasználók.

A harmadik lehetséges megközelítés a *könyvtári katalógizálás*. Ehhez a jól bevált, sokoldalú és rugalmas MARC formátumokat használhatjuk, amelyek egyúttal lehetővé teszik, hogy az adatok a könyvtári OPAC-okba is integrálhatók legyenek. A MARC formátumok további előnyei közismertek: szabványos adatcsereformátumot jelentenek, a leírás minden szintjéhez egyszerű rekordstruktúrát, sokféle megjelenítési formátumot nyújtanak, és lehetővé teszik teljes körű bibliográfiai leírások készítését.

Az internetes információk könyvtárakban való elhelyezése azért is fontos, mert nem mindenki tudja megvenni az Internet elérését biztosító eszközöket: az otthoni vagy munkahelyi összeköttetéssel nem rendelkezők számára a könyvtárban kell az információkat és az elérést biztosítani.

Az egyes könyvtárak azonban nem képesek maguk katalógizálni a nagyszámú információforrást, hiszen létszámuk és anyagi eszközeik korlátozottak. A vezető szerepet ezért a nagy osztott katalógizálási rendszereknek kell vállalniuk.

Ezek közül az OCLC volt az első, amely a résztvevők maximális szabadsága mellett vállalta a koordinációt. Az OCLC feladata továbbá, hogy adatbázissá szervezze a katalógusrekordokat, és tesztelje a USMARC 856-os (elektronikus lelőhely és elérés) mezőjének használhatóságát.

1995 júniusában 171 résztvevője volt ennek a projektnek az Egyesült Államok 43 államából, köztük nyolc nemzetközi könyvtár is, mivel a későbbiekben nemzetközi együttműködést szeretnének megvalósítani.

A projektben részt vevők az adatbázis rekordjait le is tölthetik saját rendszerükbe. Igaz, hogy többségük nem rendelkezik Web-interfészszel, de az információforrások ezekből a könyvtárakból is elérhetők. A könyvtárak egyre nagyobb számában kellene megkezdeni a katalogizálást, függetlenül attól, hogy melyik könyvtár milyen rendszer tagja, illetve milyen szoftvert használ.

A könyvtári számítógépes rendszerek között egyre több lesz képes kezelni az internetes források katalógusrekordjait, és a központi adatbázisoknál is meg fog jelenni a webes keresési interfész.

A nem nyomtatott dokumentumokat a könyvtárak eddig eléggé elhanyagolták állományfejlesztési politikájukban. Ennek megszüntetésére és az Internet-információforrások feltárásának megszervezésére állományfejlesztési teameket kell létrehozni, amelyekben részt vehetnének a gyarapítók, a számítógépes szolgáltatások könyvtárosai, az olvasószolgálatosok és/vagy néhány oktató. Ennek a teamnek volna a dolga, hogy írott gyarapítási politikát alakítsanak ki az internetes forrásokra, azonosítsa ezeket a forrásokat, továbbá letöltse őket a helyi hálózatra, vagy távoli elérés céljaira katalogizálja őket.

Jó kezdés, ha a helyi hálózatokon megtalálható anyagokat katalogizáljuk először. A kiválasztás fontos szempontja legyen a források kiemelkedő hasznossága saját felhasználóink számára, valamint az, hogy hozzájáruljon a tájékoztatás javításához. Számításba jöhetnek a könyvtárosaink ismereteit és készségeit javító, továbbképzést nyújtó források is.

Az URL-eket (az információ források lelőhelyadatait) rendszeresen ellenőrizni kell, például úgy, ahogy ezt az Alfred Wegener Intézetben is teszik. Mielőtt az URL-ek az OPAC-ba kerülnek, adatbázisba töltik őket, és egy, az éjszakai órákban futtatott program segítségével végzik az ellenőrzést. A program „felhívja” az érdeklődésre számot tartó címeket (forrásokat), és regisztrálja a változásokat.

A katalogizálásnál arra kell törekedni, hogy egy bibliográfiai tételben egész rendszert vagy szolgáltatást írjunk le, és az alkönyvtárak, egyedi objek-

tumok stb. leírásához almezőket (USMARC esetében a 856-os mező \$3 almezőjét) használjunk, ha az szükséges.

A katalogizálást nagyon megnehezíti, ha a szerzők vagy a kiadók nem adják meg azokat az alapvető bibliográfiai információkat, amelyek a nyomtatott dokumentumok esetében szokásosak, de az Internet esetében legtöbbször elmaradnak.

A szerzők is szolgáltathatnak MARC formátumú leírásokat: az OCLC egy Web-alapú eszköz prototípusát fejlesztette ki ehhez. Ez – a Spectrum – lehetővé teszi, hogy könyvtári katalogizálási ismeretek nélkül készíthessünk leírásokat.

Az információforrások folyamatos aktualizálhatósága az elektronikus hordozó fontos előnye, de az aktualizálásnak nem kellene egyúttal a megelőző változat törlését is jelentenie. A változó tartalom mellett sem kell a publikációnak megváltoznia. Igaz, egyelőre eldöntetlen kérdés az, hogy archiválni kell-e a korábbi verziókat vagy sem.

Az Interneten található információforrások katalogizálásából nem sok hasznuk lesz az olvasóknak, ha a könyvtári számítógépes rendszerek szállítói nem ismerik fel annak fontosságát, hogy olyan Web-interfészekkel rendelkező OPAC-okat fejlesszenek ki, amellyel használni lehet a USMARC 856-os (elektronikus lelőhely és elérés) mezőjét a helyi vagy távoli forrásokhoz vezető hipertext kapcsolatok felépítésére. Néhány már meglévő OPAC Web-interfész biztosítja a hipertext kapcsolatok létesítését az OPAC-okban, de a rendszerek túlnyomó többségében nem kezdték meg az internetes források katalógusrekordjainak a rendszerekbe való integrálását. 1995 májusában mindössze az INNOPAC WWW demóverzióban és az Észak-Karolinai Állami Egyetem WWW könyvtári katalógusában volt megtalálható az Internet információforrások fentiekben ismertetett, teljes értékű katalogizálása, illetve Web-interfészes OPAC használata.

/SHA, V. T.: *Cataloging Internet resources: the library approach.* = *The Electronic Library*, 13. köt. 5. sz. 1995. p. 467–476./

(Koltay Tibor)

Internet-használat a gazdasági könyvtárakban

Az Internet kapcsán sok szó esik a jövő virtuális könyvtáráról, kiberkönyvtárosáról stb. Mennyi ebben a túlzás? Az első teljes szövegű adatbázisok, például az FT PROFILE ugyanis már több mint egy évtizede megjelentek, és ezek tették először lehetővé az elektronikus könyvtár létrehozását.

A gazdasági könyvtárosok gyakran a műszaki és szervezési változások élvonalában jártak, így az Internettel kapcsolatos tapasztalataik is érdekesek lehetnek számunkra. Talán ők irányt tudnak mutatni nekünk? Mivel a gazdasági szektor nagy, összetett csoport, ebből egy részterületet választottunk ki, a bank- és pénzügyi szektort. Ebben